

הלכות הדרף היומי

מסנת בבא בתרא

תוכן

- א. דומה שיש לי בן עכשיו ... נכסיו למי אמר להן דומה שאשתי מעוברת עכשיו שאין אשתי מעוברת ... ונודע שיש לו ... אין מתנתו מתנה.....1
- ב. ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק.....2
- ג. מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא היא שמא תטרף דעתו עליו.....2
- ד. המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל.....3
- ה. שאם נתנו במתנת שכיב מרע דאינו יכול למוחלו.....4
- ו. אינה של תורה ועשאוה כשל תורה.....5
- ז. שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו.....5

דף קמז.

א. דומה שיש לי בן עכשיו ... נכסיו למי אמר להן דומה שאשתי מעוברת עכשיו שאין אשתי מעוברת ... ונודע שיש לו ... אין מתנתו מתנה

שב"מ שאמרו¹ לו נכסיו למי, ואמר כמדומה שיש לי בן או שאשתי מעוברת, ועכשיו שאין לי בן, נכסיו לפלוני, ונודע שיש לו בן או שאשתי מעוברת², אין מתנתו מתנה, אף על פי שאח"כ מת הבן או הפילה אשתו, שמכיון³ שבשעה

¹ שו"ע ונו"כ רנ"ג ה

² בערך ש"י הביא בשם שו"ת גוא"י סימן מו במי שלא היה לו זרע וצוה מחמת מיתה ליתן נכסיו לאחר, ואחר מותו נודע שאשתו מעוברת וילדה בן, ומת אחר שנה, והעלה דכיון שמבטלין המתנה רק מתוך אומדנא, עתה שמת הבן יש אומדנא להיפך, דאף שהיה יודע שבנו חי בשעת נתינה אלא שימות מרם שיהנה מהנכסים, היה רוצה שהמתנה לאחר תהא קיימת למפרע משעת צואה, ולכן בסימן רמו לא סיים השו"ע אפילו מת בנו, והע"ש דחה דבריו, דלאחר שנולד הבן וזכה מדין ירושה, איך נאמר אומדנא שהיה מעביר נחלה, וגם דמיא לאין פותחין בנולד, עיין שם.

³ סמ"ע שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>



הלכות הדרף היומי

מסנת בבא בתרא

שנתן המתנה היתה בטעות, שוב לא תחול לכשימות, אף על פי שהסיבה נתבטלה.⁴

ב. ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק

המאבד עצמו⁵ לדעת אין בו משום מתנת שכיב מרע, וי"א שיש בו דין מצוה מחמת מיתה.

דף קמז:

ג. מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא היא שמא תטרף דעתו עליו

כבר התבאר לעיל דף קמו: שאמרו חז"ל שמתנת⁶ שכיב מרע אינה צריכה קנין באחד מדרכי הקנאה שנתבארו במתנת בריא, אלא בדיבור או בכתיבה לבד קונה המקבל, שדברי שב"מ ככתובים וכמסורים דמי⁷. כדי

⁴ ועיי' סימן רמו סעיף א, וכתב בחידושי רעק"א דלא דמי להתם דדוקא כשנתן כל נכסיו המתנה בטילה, והכא אפילו במקצת מתנה בטעות הוא, ונראה הטעם משום שאמר בפירוש כמדומה לי וכו'.

⁵ השדי חמד (כרך ה מערכת מ"ם כלל ריש ד"ה ואם נאמר) הביא בשם ספר פאת השדה (סימן נד) בעשיר שכתב צוואה ואחרי כן לקח את נפשו, והילדים אינם רוצים לקיים צוואתו, האם יש בזה משום מצוה מחמת מיתה, והשיב שאמרינן בגמרא בדרף קמו ע"ב דמתנת שכיב מרע הוא תקנה דרבנן כדי שלא תטרף דעתו עליו, וזה לא שייך במאבד עצמו לדעת, ובר מן דין, הלא כבוד אב מדאורייתא, ואף על פי כן פטור הבן מלכבד את אביו הרשע, ומכל שכן שלא יהא חייב בכבוד האב הרשע אשר מת ברשעו, ואיך נוכל לומר שיהא חייב לקיים דעתו, והשדי חמד הקשה עליו שדימה מצוה מחמת מיתה, למתנת שכיב מרע, אשר לא כן הוא לדעתו, עכ"ל. ומרן הגר"ש אלישיב וצ"ל העיר מאחיתופל שנאמר בו ויצו אל ביתו ויחנק (שמואל ב יז), ורמי בר יחזקאל הוכיח מזה שדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים דמי, שהיה לו די בצוואה בעלמא. אמנם בגמרא אמר רבא אמר רב נחמן שלא כדבריו, אלא ששכיב מרע היא תקנה דרבנן כדי שלא תטרף דעתו. אולם הרא"ש (פ"ט סימן יח) הוכיח מאחיתופל דיוצא בקולר יש לו דין שכיב מרע. וכך כתב הנמוקי יוסף (דרף סח ע"ב מדפי הרי"ף) והא בסמוך אמרינן מנין לצוואת שכיב מרע באמירה בעלמא, מאחיתופל דכתיב ויצו אל ביתו ויחנק והא אחיתופל כיוצא בקולר יעו"ש. וא"כ הלא אחיתופל היה מאבד עצמו לדעת, ואעפ"כ היה לו דין של שכיב מרע. השוקי חמד כאן

⁶ שו"ע ונו"כ חו"מ רנ א

⁷ והוא מתקנת חז"ל ומ"ש ככתובין וכמסורין, ר"ל שבדברים שצריכים כתיבה ה"ז ככתיבה ובדברים הצריכים מסירה, ה"ז במסירה, ופשוט דכתיבה כדיבור לענין זה, כמ"ש הטור.

תרומות והנצחות | בנק הדואר | ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>



הלכות הדרף היומי

מסנת בבא בתרא

שלא תטרף דעת החולה שאינו יכול לעשות קנין המועיל בכל דבר, וחושש שלא יתקיימו דבריו שמצוה, ולכן תיקנו שבדיבור בלבד ה"ז כקנין גמור.

ד. המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל

כבר התבאר במסכת כתובות דף פו. וקידושין דף מח. וב"ק דף פט. וב"מ דף כ. שהמוכר שטר חוב לחבירו⁸, אף על פי שמכרו כדינו, וזכה הלוקח בחוב, נשאר ביד המוכר הזכות בחוב שאם חזר ומחלו ללוה, החוב מחול⁹. אולם אסור לעשות כן שהרי מזיק את הלוקח, ונחלקו הפוסקים¹⁰ אם חייב הלוקח להחזיר השטר שבידו, ומכל מקום חייב המוחל לשלם מה שהפסיד במחילתו, וכמו שיתבאר להלן.

אפילו התנו בשעת מכירה שלא יוכל למחול, אין תנאם מועיל¹¹.

יכול למחול גם קודם שיגיע זמן הפרעון¹², וכן יכול להאריך זמן הפרעון¹³, וכן יכול למחול חלק מן החוב¹⁴.

⁸ שו"ע ונו"כ חו"מ סו כג, ודין מכירת ומחילת שטר חוב כשיד עכו"ם באמצע, נתבאר בשו"ע סימן סו סעיף כה וברמ"א שם סעיף לב. ואכמ"ל.

⁹ האחרונים האריכו בטעם הדבר שיכול למחול, ותמצית דבריהם שהמוכר שט"ח אפילו בכתובה ומסירה אינו יכול למכור כי אם שעבוד נכסים שיש לו על הלוה, אבל שעבוד הגוף שבהלוואה נשאר משועבד למלוה הראשון, וכיון ששעבוד נכסי אינו אלא כדין ערב, לכן כל שנסתלק שעבוד הגוף ע"י פרעון או ע"י מחילה נתבטל גם חובת הערבות ושעבוד נכסים, ואין הלוה חייב כלום למחזיק השטר. וכתב הסמ"ע ס"ק נה שאינו דומה למת הלוה שגובה המלוה מנכסיו, אף על פי שכשמת נתבטל שעבוד הגוף, דשאני התם שלא נפטר מחמת המלוה. ובקצה"ח שם ס"ק כו האריך עוד בביאור הדבר.

¹⁰ ברמ"א שם הביא שתי דיעות, ומדברי הסמ"ע בשם הד"מ משמע שהעיקר כדעת הסוברים שאינו צריך להחזיר השטר. והש"ך העלה שהוא ספיקא דדינא, ולשיטתו גם בנפרע, וכן במסר ולא כתב הוי ספיקא דדינא, ועי' קצה"ח ס"ק כז שהאריך בביאור שיטות הראשונים, וכן אם השטר כמשכון ביד המלוה. וכתב שם שאם הלוה רוצה לסלק ללוקח דמי השטר, לכו"ע חייב להחזיר השטר, וכ"כ בנה"מ שם. וכתב עוד שאם מכר לו המלוה בפירוש לצור בו, לכו"ע אינו צריך להחזיר השטר, עיין שם. ועי' דברי חיים דיני הלואה סימן כו.

¹¹ שו"ע ונו"כ שם שאינו יכול להתנות לגרוע זכותו של הלוה, וכתב בשו"ע שם שאפילו סילק המוכר עצמו וריקן כל כחו שיש לו בשטר ללוקח, אפ"ה יכול למחול. והש"ך שם כתב שאפילו התנה בע"מ שלא ימחול, אם מחלו מחול.

¹² סמ"ע שם נה

¹³ שו"ע ונו"כ שם כד

¹⁴ ש"ך שם פג

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>



הלכות הדרף היומי

מסנת בבא בתרא

ראובן שהלוה לשמעון ונכתב השטר על שם לוי, מי שהוא בעל הממון יכול למחול¹⁵. מכר המלוה השטר¹⁶, ומכרו הלוקח לאחר, אין הלוקח הראשון יכול למחול, וכן אם חזר הלוקח ומכר השטר למלוה, אין הלוקח יכול למחול. היורש של המלוה יכול למחול¹⁷, ויש אומרים¹⁸ שאם הוא קטן אין מחילתו מחילה. המלוה מעות לבנו, ומכר השטר לאחר, ומת המלוה וירשו הלוה, נחלקו הפוסקים¹⁹ ו"א²⁰ שיכול היורש למחול לעצמו ולהפסיד ללוקח. וי"א שאינו יכול. יורשים שחלקו בנכסי אביהם וקיבל אחד מהם שטר חוב בחלקו, אין שאר האחים יכולים למחול²¹.

ה. שאם נתנו במתנת שניב מרע דאינו יכול למחלו

¹⁵ שו"ע ונו"כ שם ס ה, כגון ראובן הלוה לשמעון וכתב השטר ע"ש לוי כאילו הוא המלוה, אין לוי יכול למחול, ובאופן שהקנה המעות לזה שהשטר על שמו, הרי הוא עיקר הבעלים גם לענין מחילה, ונראה שבאופן זה יש לפרש דברי הרמ"א סימן סו סוף סעיף כג. פתחי חושן חלק א פרק יב הערה לד

¹⁶ שו"ע ונו"כ שם סו לא שעיקר הטעם שיכול למחול הוא משום ששעבוד הגוף נשאר אצל המלוה הראשון, אבל הלוקח לא קנה רק שעבוד נכסי, ושעבוד זה חוזר ומכר, ואין לו עוד כלום בחוב זה. ועיי' אור שמח פ"ו מה' מכירה בדין אשה שמכרה שמי"ח ונשאת אם יכולה למחול בלי הבעל.

¹⁷ שו"ע ונו"כ שם כג שהרי ירש מאביו כל השעבודים, וגם שעבוד הגוף (וכתב בד"ג כלל סו סימן כא בשם הרמ"ה שאם יש שני יורשים יכול כל אחד למחול חלקו, והיינו קודם חלוקה אבל לא לאחר חלוקה, כתב בשו"ע שם סעיף כז שאם נתן המלוה השט"ח במתנת שכ"מ אין היורש יכול למחול, שכדי שלא תטרף דעתו תיקנו גם שלא יוכל למחול.

¹⁸ סמ"ע ס"ק נח בשם מהרי"ק שורש קפט שמחילת קטן הוי מחילה בטעות, והש"ך סק"פ השיג עליו, שהרי בסימן רלה סעיף א מבואר שיכול לתת מתנה משהגיע לעונת הפעומו, וה"ה שיכול למחול, וכיון שקטן שהזיק פטור, פטור מלשלם אף משיגדיל וכן שם ס"ק כ ועיי' שו"ע הרב הלכות מציעה ז. ובקצה"ח ס"ק כט כתב שלא תיקנו מחילה בפעומו אלא לתקנתו, אבל כשעושה שלא כהוגן לא, וכמבואר בסימן רלה סעיף א ברמ"א, וה"נ כיון שהוא מזיק ללוקח במחילתו, לא תיקנו לו כח מחילה, והסכים בנה"מ לסברתו. ועיי' לעיל שדעת הח"מ אבה"ע קה יז יח וב"ש טו, כדעת הש"ך שקטן יכול למחול.

¹⁹ שם בשו"ע כג הביא ב' דיעות בזה, וכתב הסמ"ע שנחלקו בכל מוחל שמי"ח שמכר אם צריך לשלם כדיון מזיק ומשלם כל דמי השטר, או שאינו משלם רק מה שקיבל, ועוד נחלקו אם יורש יכול למחול לעצמו, ולדעה ראשונה שבשו"ע אינו יכול למחול, שמוחל לעצמו אין מחילתו חלה כלל, והו"ל כאילו לא מחל וממילא צריך היורש לשלם כל דמי השטר מדין לזה ולא מדין מזיק. ולדעה שניה יכול למחול, וגם אינו משלם כל דמי השטר, דאל"כ מאי נ"מ במחילתו. אבל הש"ך כתב שלדעה שניה יכול למחול ופטור לגמרי, והטעם, שאינו מתכוין להזיק כי אם להנאתו עושה.

²⁰ מסיק הש"ך להלכה שיכול למחול, ומ"מ חייב לשלם כדיון כל מוחל, ויש נ"מ במחילתו לענין שאינו יכול לטרוף מלקוחות רק משעה שמחל שאז מתחייב בניזקין, אבל מלקוחות שמשעת הלואה אינו טרוף שכבר נמחל שעבודו. ועוד נ"מ בקטן שמחל לעצמו, שמדין מזיק אינו חייב לשלם אף לכשיגדיל, וכן אשה נשואה שמחלה אינה צריכה לשלם כשהיא תחת בעלה. ובנה"מ כתב שלפי מ"ש הש"ך ס"ק קט שלענין הדמים שקיבל לאו מדינא דגרמי חייב אלא מדינא, א"כ אף קטן שמחל חייב להחזיר מעות שקיבל מאביו, עיי' שם.

²¹ חידושי רעק"א לסעיף כג בשם שו"ת צמח צדק סימן צג.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>



הלכות הדרף היומי

מסנת בבא בתרא

במתנת שכ"מ שקונה²² בדיבור בלבד, יכול להקנות כל דבר שיש בו צד קנין בבריא, ויכול להקנות הלואה או פקדון שיש לו ביד אחרים, וכך²³ יכול להקנות שטר חוב שלא בכתיבה ומסירה, ואין היורש יכול למחול שט"ח שנתן המוריש במתנת שכ"מ²⁴.

ו. אינה של תורה ועשאוה כשל תורה

שכיב מרע²⁵ שנתן שטר חוב אין היורש יכול למחול, מפני שקנין הראיה בשטר מדבריהם לפיכך היורש עדיין זה השטר שלו הוא מן התורה ומוחלו, ומתנת שכיב מרע אף על פי שהיא מדבריהם עשו אותה כשל תורה, וכאילו קנה ממון שבשטר מן התורה והגיע לידו ולא נשאר ליורש בו קנין, ולפיכך אינו מוחל. שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן, ודבר זה מדברי סופרים, ואף על פי שאינו אלא מדבריהם עשו אותה כשל תורה, כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים²⁶.

ז. שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות

דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני

וידור בו תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו

²² שו"ע ונו"כ רנ"ג ב

²³ כן משמע בסימן רמח סעיף יג, ובש"ך הביא ב' דיעות אם צריך עכ"פ לומר קני לך איהו וכל שעבודיה, דאפשר דדברי שכ"מ ככתובין, אבל מ"מ בעי אמירה קני לך איהו וכו', ועי' ש"ך סימן סו סעיף מה, וכתב בפת"ש בשם הנו"ב שאם אמר שיטול החוב שבשטר, פשיטא שזכה, דלא גרע מחוב בע"פ.

²⁴ שו"ע שם ובסי' סו כז וכתב הסמ"ע הטעם כדי שלא תטרף דעתו של נותן, והביא בשם הלבוש טעם אחר, דאין יורש יכול למחול מה שביד יורש אחר, והסמ"ע דחה דבריו, והש"ך הסכים לסברת הלבוש.

²⁵ רמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק י הלכה ב

²⁶ שם פרק ח הלכה ב

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>



הלכות הדרף היומי

מסנת בבא בתרא

אין שכ"מ יכול²⁷ להקנות דבר שלא בא²⁸ לעולם²⁹, ולכן האומר יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום, וכן אינו מקנה דבר שאין בו ממש³⁰, כגון שאמר ידור פלוני בבית זה, אבל אם אמר תנו לו בית זה כדי שידור בו, או תנו לו דקל פלוני שיאכל פירותיו דבריו קיימים שהרי הקנה לו הגוף לפירות והוא דבר שיש בו ממש.

²⁷ שו"ע ונו"כ רנ"ג כא

²⁸ וכתב בפת"ש ס"ק יט בשם שו"ת רעק"א סימן קמו שמסתפק באם לא היה בעולם בשעת צואה, אבל בשעה שמת כבר היה בעולם, אם מועיל, ונראה דעתו דלא מהני, עיין שם, ואף על פי שמלשון השו"ע נראה דהא דיאכל הוא מדין אין בו ממש, נראה דה"ה כשאמר אני נותן לפלוני פירות דקל, מדנקט בסיפא דדוקא בדקל לפירותיו, וכן משמע מדברי רעק"א דלעיל, ועי' ד"ג כלל נ"ג סימן ט' וסימן י', ובשו"ת מהר"ש ח"ה סימן כה.

²⁹ וכן דבר שאינו שלו, כיון שאינו נקנה במתנת בריא בקנין בשו"ת רעק"א מהדו"ת סימן צ' הביא בשם הבית מאיר שאם מערב לשון מתנה ולשון ירושה, מהני אף כדשלב"ל, והגרעק"א דחה דבריו, עיין שם.

³⁰ וכתב הב"י בשם הר"ן דה"ה שאינו יכול להקנות אויר, כיון שאין לו קנין בבריא כי אם עם הקרקע, כמ"ש בסמ"ע סימן ר"ז ס"ק כו, וכתב במחנ"א ה' זכיה ומתנה סימן ל' דמ"מ איכא משום מצוה לקיים דברי המת, עיין שם. וכתב בחידושי רעק"א בשם הב"י בשם הר"ן דה"ה במכר בית לחבירו ולא כתב לו מתהום ארעא עד רום רקיעא, דקיי"ל שהאור נשאר למוכר ומוריש זכותו לבניו, מ"מ כיון שאינו יכול למכרו אינו יכול להקנותו במתנת שכ"מ. בחידושי רעק"א ציין לדברי שי למורא סימן לב שדן בשכ"מ שאומר ידור פלוני בבית שדר בו עד עשר שנים, אם יכולים יורשים להוציאו, דאפשר דכיון שכבר דר שם אינם יכולים להוציאו, והביא שם מחלוקת בין הרשדים שסובר שאינם יכולים והראנ"ח סובר שיכולים להוציאו, ומסיק שמספק אין מוציאו אותו מהדירה עד כלות הזמן.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

